

VALLOMÁSOK A VÁROSRÓL

Újvidék – a város, ahol a Duna a hidak fölött folyik

Martin Candir fotói

N Á R A Y É V A

Ha szavakkal el tudnám mondani a történetet, nem kellene fényképezőgépet hurcolnom magammal.

(Lewis Hine)

A hetvenes évek közepén a *The New York Times* hasábjain arról tudósított, hogy Észak-Írországbán, Belfastban az emberek tucatjával vásárolták a város kinszenvedéséről készült képeslapokat. „Azt hiszem, ezek érdekes mementói korunknak, s szeretném, ha mindkét gyerekemnek meglenne, ha majd felnő”, nyilatkozta akkoriban egy belfasti lakos.

Negyed századdal később, Újvidéken, az emberek tucatjával vásárolják a város kinszenvedéséről készült képeslapokat. Míg ott, abban a másik világban a legnépszerűbb kép az volt, amelyen egy fiú kövel dob meg egy angol páncélautót, addig itt a képeslapok egészen másfajta jelentéssel bírnak az itt élő emberek számára. Szerencsénkre. Talán. Ugyanis az itt élők a lerombolt hidak képét szeretnék majd egykoron gyerekeiknek megmutatni. Az újvidéki fotósok 79 napig járták a várost, a pusztítást örökítették meg. Hogy ez megmaradt-e a puszta dokumentálás szintjén, vagy ennél többet is tudott nyújtani, fotósa válogatta.

Martin Candir (1958) a Duna újvidéki partján született, s pétervárad felén él. Fotós. A látványra úgy érzékeny, ahogy a fotópapír a fényre. A városa rezzenéseire kiváltképp. *Újvidék – a város, ahol a Duna a hidak fölött folyik* címmel gyűjtötte össze egy kiállításra való anyaggá az elmúlt egy évben készült fotóit (a legutóbbiak nem kerülhették el

sorsukat, képeslap is készült belőlük). Mondhatnánk, dokumentumkiállítás, ha nem éreznénk minden egyes képet Martin Candir személyes vallomásának is. S ez többé teszi e képeket az események pusztarögzítésénél. A pillanatot adja át nekünk, de nem foglal állást, nem sugall, nem magyaráz. És ettől minden sokkal szívszorítóbb. Jó ez a kiállítás, mert hiteles. Nemcsak azáltal, ahogyan a tényeket ábrázolja. Nem is csak azáltal, hogy elkerülve a pillanat kínálta aktualitást, nem kizárólag az elmúlt két és fél hónap során készült fotókat, a „pusztítás képeit” nyújtja át a szemlélőnek, hanem a „Város képeit”. A péterváradiháztetők képét ’98 decemberéből, a napfelkeltét a Dunán ’98 májusából, s aztán persze a ’99-es képeket. Immáron a városról, ahol a folyó a hidak felett hömpölyög. Candir révén a kiállítás minden megtekintője „elzarándokolhat” minden egyes „történelmi” helyszínre, megnézheti a foghíjas háztetőket, a lerombolt hidakat, a derékba tört hatalmas fát. Mindez persze ettől még pusztadokumentálás is maradhatna. Candir objektívje azonban meglátta azt, amit saját szemünkkel talán soha nem fedeztünk volna fel, s nem okvetlenül azért, mert alkalmasint nem jártunk akkoriban Újvidéken. Meglátta, mert meg akarta láttatni a szépséget, amelyet a város lerombolásával sem lehet elpusztítani (ez lenne az életösztön?). Van Candirnak egy fotója, amelynek előtérben a folyó nyugodt tükre feszül, szép, tüzes fények villannak meg rajta, a háttérben a folyópartot övező faszor. Olyan az egész, mint a naplemente egy giccses képeslapon. Csakhogy itt nem a lenyugvó nap fénye adja ezeket a lázas, meleg fényeket, hanem az égő olajfinomító. Candir képei becsapják a szemet, a fantáziát hívják segítségül, hogy a vízbe taszított híd, az infernó látványát idéző, lángokban álló olajfinomító rémképeit valamiképpen „emberi” közelségbe hozza. A naplemente színeiben fürdő víztükör látványától – noha tudjuk, honnan e fény –, a képzelőerőnk kiragad bennünket a mindennapok elviselhetetlenségéből, elvonja a figyelmünket félelmeinkről. De nem téveszt meg, nem áztat bennünket. Hiszen, ha még egy, nem is túl alapos pillantást vetünk a képre, látjuk, tudjuk, hogy ott hátul, nem a lenyugvó napkorong van. Ám ezeknek a fotóknak az ereje abban is rejlik, hogy nézve őket, Susan Sontag szavaival „hozzá tudjuk szoktatni szemünket ahhoz, amit lélektanilag képtelenek vagyunk elviselni”. Olyan látványképek ezek, amelyek éppen a látványok hiányáról, pusztulásáról, eltűnéséről tudósítanak. De Martin Candir képei nemcsak önmagukról, nemcsak a lerombolt

hidakról, az égő finomítóról, a bomba ütötte, vízzel telt kráterről szólnak. Hanem ennél jóval többről. Candir a körülmények folytán egyetlen fotó, egyetlen kiragadott látványrészlet határai között megfogta, felfedte az adott helyzet lényegét. Alighanem ez minden fotós álma.

Ez a tárlat, az igen visszafogott, jó ízléssel kivitelezett rendezése (ez fontos: a kiállítás egy természetes időrendet, s nem az erőltetett, „ilyen volt, ezé lett” elrendezését követi), s az ebből adódó egységes vizuális szerkezete révén nemcsak a 79 napot átélők szorongásait tükrözi, hanem egyúttal arra is törekszik, hogy ezeket a szorongásokat megszelídítse, feloldja, az elviselhetőség szintjére helyezze. Candir a lerombolt Újvidéket rögzítve a hidak, épületek *emberi tartalmát* szabadítja fel, egyzersmind emberséggel ruhazza fel a körülötte lévő embertelen világot, s valahol itt, a humánumban felbukkanásánál válik tettenérhetővé (s talán magyarázhatóvá) e fotók szépsége. Felmerülhet a kérdés, a három lerombolt hidat, az összedőlt házakat ábrázoló képek kapcsán beszélhetünk-e szépségről? Igen, mert ezek a fotók tárgyuktól függetlenül szépek, a fotografikus látásmód következtében vált széppé az, amit korábban riasztónak, félelmetesnek, ijesztőnek véltünk. A fényképezőgép kegyetlensége, ahogy egy sebész precizitásával örökíti meg a pusztítás képeit, szépséget szül.

A fényképész az objektívén át többet, de mindenképpen mást lát, mint a köznapis halandó. Így kapnak Candir fotói is többletjelentést, elvonatkoztatnak és általánosítanak, a dokumentálás valahol itt, ezen a ponton válik művészetté. S ez az a ritka pillanat, amikor az ember hajlamos azt érezni, hogy „nincs eszköz a fényképezőgépen kívül, amely képes volna ilyen összetett és illanó jelenségek regisztrálására, a pillanat tökéletes fenségének kifejezésére. Nincs kéz, amely ezt ki tudná fejezni, hiszen az elme nem képes a pillanat változatlan igazságát annyi ideig megőrizni, amennyi elegendő lenne, hogy a lassú ujjak lejegyezzék az odatartozó részletek hatalmas tömegét” (Paul Rosenfeld).

(A Híd előző, március–áprilisi számát Martin Candir fotóival illusztráltuk)